

Державна політика підтримки розвитку організацій громадянського суспільства в країнах ЦСЄ

Галина КАЛІНІЧЕВА,
заступник директора з наукової роботи
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»

Становлення демократичних засад суспільно-політичного розвитку в країнах Центрально-Східної Європи, перехід від адміністративно-командної системи регулювання економіки до вільної ринкової моделі, а також пошук нових правових основ взаємовідносин влади, особи та соціуму детермінували беззаперечну цінність підтримки ідеї існування правової держави та громадянського суспільства [9, с. 2; 20, с. 28]. Відповідно, у «Білій книзі» вропейського Союзу з питань державного управління в Європі сфокусовано увагу на основних принципах реалізації повноважень, наданих ЄС його громадянами, у процесі реформування організації. У документі також наголошується на необхідності тіснішої взаємодії між громадянським суспільством, з одного боку, та центральними й місцевими органами влади – з другого [5]. Адже саме ефективне функціонування правової держави та інститутів громадянського суспільства має першочергове значення для становлення, утвердження й самореалізації особистості в демократичній європейській спільноті. Як слушно зазначає А. Кудряченко, «демократія як політичний процес та світогляд має ціннісне навантаження і постає ознакою «людського виміру». ... Вона постає відображенням у свідомості громадян самого її змісту, насамперед ідей свободи та рівності прав» [10, с. 63].

Протягом останнього десятиріччя важливого значення набуло офіційне визнання ролі громадянського суспільства у становленні стабільних моделей соціальної демократії [18]. Формальним підтвердженням такого визнання є ухвалення урядами країн ЦСЄ низки документів, у положеннях яких окреслено ідею важливості інституціоналізації взаємовідносин між «першим» (державним) і «третім» (громадянським) секторами [19].

Як наслідок доволі актуальним може вважатися аналіз державної політики щодо розвитку громадянського суспільства в п'яти європейських країнах – Польщі, Чехії, Угорщині, Латвії та Естонії, які є новими членами Євросоюзу. Вибір цих країн зумовлений їхньою регіональною належністю та історико-політичним спадком: країни Балтії – Латвія та Естонія, які входили до складу

СРСР, одразу ж після здобуття незалежності характеризувалися практично однаковим станом активності громадянських ініціатив, однак протягом більш як 20-річного періоду досягли різних показників розвитку громадянського суспільства та його взаємодії з органами державної влади. Постсоціалістичні Польща, Чехія та Угорщина (країни Вишеградської групи), у свою чергу, застосовували відмінні моделі державної стратегії підтримки організацій громадянського суспільства.

В європейській практиці документи, які регулюють співробітництво державного та недержавного секторів, характеризують певний етап розвитку відносин між владою й громадськими організаціями. Саме ухвалення різними державними інституціями стратегічних документів із питань підтримки діяльності «третього секто-

ру», а також створення умов для розвитку механізмів та інструментів їх реалізації демонструють позицію офіційної влади щодо ролі громадянського суспільства, закладаючи підвалини для конструктивного діалогу з його організаціями. Зазвичай ці документи мають на меті, по-перше, сприяння активізації участі громадян у політичному житті, а по-друге, – створення механізмів співробітництва, які зменшували б навантаження на державні органи в галузі надання певних послуг населенню та закладали принципи подальшого партнерства [15].

Упродовж останніх двадцяти років у кожній зі згаданих країн «молододі демократії» було ухвалено ті чи інші стратегічні політичні документи, які регулювали відносини держави та організацій громадянського суспільства (ОГС). Серед них – односторонні стратегії (Угорщина, Польща, Чехія), двосторонні угоди між парламентом та ОГС (Естонія), угоди ОГС з урядом і парламентом (Латвія). Суспільно-політичний розвиток країн детермінував перегляд або оновлення цих документів. Якщо в Угорщині та Естонії такі зміни було заплановано, то в інших країнах їх передумовою ставали урядові трансформації, корегування графіку реалізації стратегії (Польща), програмний цикл національних планів розвитку¹ (Польща, Латвія) тощо.

Окрім того, кожна країна забезпечує в різний спосіб реалізацію політичних стратегій. Так, Естонія, Угорщина та Польща мають один чи кілька документів, що слугують планами їх імплементації. Приміром, в Естонії протягом трьох останніх років ухвалено низку політичних актів, пов'язаних із тематичними чи процедурними питаннями реалізації співпраці у сфері розвитку². Натомість у Чехії і Латвії відсутні конкретні загальні чи оперативні плани реалізації згаданих стратегій, котрі втілюються, виходячи з деталізованих річних інструкцій відповідальних органів/осіб.

Окрім планів реалізації та політичних документів, державна політика у сфері розвитку громадянського суспільства в країнах ЦСЄ упроваджується за допомогою урядових програм – офіційних актів, що визначають принципи діяльності фондів та фондаций (Чехія, Угорщина, Естонія). Однак імплементують і так звані оперативні програми, які фінансуються зі структурних фондів ЄС як складові національних планів розвитку країн – членів організації (Угорщина, Польща).

Моніторинг державної політики щодо розвитку громадянського суспільства здійснюють об'єднані комітети (ради), парламент (особливо в Естонії та Латвії), урядові бюро (в Чехії, Естонії, Латвії), бюро відповідального міністерства (в Угорщині, Польщі). Проте якщо в Угорщині розроблення такої політики децентралізоване, а отже, кожне міністерство має готувати власний план співпраці з ОГС, то в Латвії й Польщі центральна влада ставить перед окремими міністерствами конкретні завдання, після виконання яких ці структури повинні представити відповідні звітні документи. Контроль за цільовими податковими відрахуваннями, здійснюваними на основі так званих відсоткових законів в Угорщині, Латвії та Польщі, покладається на міністерства фінансів, аудиторські палати, податкові органи, моніторингові установи ЄС, прокуратуру (в Угорщині), недержавні установи («парасолькові» організації в Естонії та Латвії – Мережа естонських неприбуткових організацій та Громадянський альянс Латвії) [18, с. 9–10].

У **Республіці Польща** діяльність ОГС регламентується значною кількістю законодавчих і підзаконних

актів (закони «Про громадські об'єднання», «Про фонди», «Про лобістську діяльність» та «Про доступ до інформації»). Хоча політику національного уряду у сфері розвитку громадянського суспільства та взаємодії органів державної влади з неурядовими організаціями визначають не політичні документи, а Закон «Про суспільно корисну діяльність та волонтерство», який у країні вважають «конституцією НУО» [2].

Ухвалений парламентом Польщі 29 травня 2003 року після шестирічних дискусій і дебатів, документ і сьогодні залишається предметом постійного моніторингу та перегляду, котрі здійснюються головним «механізмом» його реалізації – Радою суспільно корисної діяльності. Цей закон став основою для ухвалення Національної стратегії розвитку громадянського суспільства та підтримки Фонду громадянських ініціатив, які на сучасному етапі є ключовими елементами еволюції громадянського суспільства Польщі.

Однак, незважаючи на те, що цей документ став новим правовим підґрунтям у цій сфері, адже містив чітко визначені процедури виконання державних завдань на місцевому рівні, він не міг усунути наслідки стримувального впливу низки чинників, а його реалізація супроводжувалася певними ускладненнями, бо відбувалася повільніше, ніж очікувалося.

2005 року в Польщі прийняли першу Стратегію розвитку громадянського суспільства (*SWRSO*), в якій визначалися цілі та завдання з активізації громадськості та ОГС у державі на період 2007–2013 років (програмний цикл фондів ЄС) [7]. Головним ефектом (та результатом) її впровадження стало встановлення основи для створення так званого Фонду громадянських ініціатив (*FIO*) – довготермінової урядової програми підтримки ініціатив громадянського суспільства, що базувалася на наведених у стратегії пріоритетах. Через три роки, 4 листопада 2008 року, Рада міністрів ухвалила Резолюцію про затвердження Стратегії розвитку громадянського суспільства на 2009–2015 роки й Резолюцію про затвердження Національної оперативної програми Фонду громадянських ініціатив на 2009–2013 роки, подану міністром праці та соціальної політики [3].

Головним органом, уповноваженим контролювати реалізацію Закону «Про суспільно корисну діяльність та волонтерство», є Польська рада з питань суспільно корисної діяльності (далі – Рада), яка почала повноцінно працювати з 2004 року. Будучи консультативним органом при міністрі економіки, праці та соціального забезпечення, вона є дієвим механізмом співпраці між державною владою та НУО на національному рівні, що розширює базу соціального партнерства [8, с. 88]. Фактично Рада є формою інституціоналізованого громадянського діалогу, що доповнює дві інші його складові – Соціально-економічну тристоронню комісію (форум для дискусій між державною адміністрацією, профспілками та організаціями приватних роботодавців) і Об'єднаний комітет центрального та місцевих урядів.

Одним із інструментів, що застосовується польським урядом для моніторингу ефективності державної політики, виступає Департамент суспільно корисної діяльності, котрий є структурним підрозділом Міністерства праці та соціальної політики. Незважаючи на те, що останнє посідає провідні позиції в реалізації та моніторингу державної політики сприяння розвитку ОГС, польський парламент також має свої механізми взаємодії з громадськістю – спеціальний парламентський підкомі-

¹ Національний план розвитку – наскрізна національна політична стратегія, яка підлягає затвердженню Європейською комісією та регулює порядок здійснення витрат зі структурних фондів ЄС і фондів єдності у країнах – членах організації.

² Співпраця у сфері розвитку – фінансова і технічна допомога, що надається урядами розвинених країн чи міжнародними установами країнам «молододі демократії».

тет та парламентську групу зі співпраці з ОГС, які розробляють важливі для організації громадянського суспільства законопроекти.

Політика національного уряду Чехії у сфері розвитку громадянського суспільства здійснюється завдяки створенню Урядової ради у справах неурядових неприбуткових організацій (1992 рік) та розробці й реалізації схеми Інвестиційного фонду фондаций. Особливостями чеської Урядової ради вважається тривалість її існування (адже серед подібних установ у Східній Європі вона діє найдовше) та можливість вироблення рекомендацій не для окремого міністерства, а для уряду загалом (ради з аналогічними функціями є також у Словаччині та Польщі). До складу Ради входить рівна кількість представників уряду та неурядового сектору. Сфери, напрямки й мету діяльності цього органу визначено в його Статуті [6]. Урядова постанова про діяльність Ради не раз доповнювалася: останні зміни до її положень внесено 11 січня 2010 року. Її основною функцією є координація роботи одного з найунікальніших політичних інноваційних механізмів у Східній Європі – Інвестиційного фонду фондаций (створеного 1992 року Державним приватизаційним фондом).

1998 року чеський парламент ухвалив нове законодавство щодо системи фінансової підтримки ОГС, згідно з яким фундації у країні повинні мати певний рівень недовторканного капіталу; не можуть займатися економічною діяльністю; мають дотримуватися низки жорстких правил прозорості та підзвітності. За словами Б. Сатора, прийнявши таке рішення, держава відіграла важливу роль каталізатора розвитку громадянського суспільства за допомогою одноразової інвестиції [17, р. 110]. Нині в Чеській Республіці функціонує найсильніший у ЦСЄ сектор фондаций (понад 300 фондаций), які надають гранти і, відповідно, полегшують навантаження на уряд у сфері фінансування малих або новостворених організацій, інноваційних пілотних проектів та інших ризикованих або економічно нежиттєздатних філантропічних акцій.

Пріоритети, узгоджені з Національним планом розвитку (на який ґрунтується урядовий підхід до підтримки ОГС), визначаються Урядовою концепцією підтримки розвитку неприбуткового сектору (*Zhodnocení koncepce podpory rozvoje neziskového sektoru*), затвердженою постановою уряду № 9 від 5 січня 2009 року. На її основі розроблено відповідний План дій на період 2010–2013 років [12].

Упродовж 1989–1999 років угорський уряд проводив загалом сприятливу політику та створив доволі ефективну законодавчу базу для діяльності ОГС (Закон «Про об'єднання» 1989 року; доповнення щодо фондаций, внесені до Цивільного кодексу держави у 1987 та 1993 роках). Громадські дискусії 1994–1996 років щодо ролі сектору ОГС сприяли ухваленню у 1996 та 1997 роках низки законів, що стали правовою основою для діяльності ОГС: так званого «Одновідсоткового Закону» та «Закону про суспільно корисну діяльність». Тоді для підтримки ОГС також було створено фонди різних міністерств. Найважливішою подією стало ухвалення Урядової стратегії Угорщини щодо громадянського суспільства на 2002–2006 роки, яка задекларувала принципи співпраці, соціального діалогу й партнерства між урядом та ОГС, створивши для цього відповідну нормативно-правову базу. Хоча окремі цільові показники, що містилися в цьому документі, так і залишилися на папері (зокрема, в ухваленому Законі «Про лобіювання» ОГС узагалі не згадуються), усі інші стали пріоритетними для уряду й були досягнуті. Так, завдяки урядовим джерелам до 40% збільшилася безпосередня бюджетна підтримка громадського сектору й було створено Національний громадянський фонд; прийнято Закон

«Про волонтерство для суспільно корисної діяльності» та засновано Будапештський сервісний центр допомоги для мережі центрів підтримки ОГС по всій країні тощо. Варто вказати й на позитивну тенденцію під час налагодження співробітництва уряду з інституціями громадянського суспільства: у процесі розробки законодавства щодо розвитку громадянського суспільства у 2000-х роках (на відміну від початку 1990-х) уряд проводив широкі консультації з ОГС, ураховуючи їхні пропозиції.

Вагомим є і той факт, що для більшості наведених у Державній програмі розвитку громадянського суспільства на 2002–2006 роки загальних принципів і цільових показників не було передбачено належних інструментів або механізмів реалізації [4, с. 112–121]. Це зумовило розробку іншої стратегії, що мала враховувати набутий досвід. У 2006 році уряд ухвалив нову стратегію, або так звані «Принципи розвитку відносин між урядом та громадянським суспільством», на основі яких у серпні 2007 року ухвалили резолюцію «Про певні заходи задля розвитку відносин між урядом та громадянським суспільством», котру можна вважати інструментом регулювання та реалізації Другої стратегії для громадянського суспільства.

Серед 13 заходів, зазначених у резолюції, вагомим є застосування принципу децентралізації співробітництва урядових структур та ОГС. За відсутності занадто деталізованого єдиного урядового стратегічного документа міністерствам доручалося розробити власні стратегії та плани дій для роботи із громадянським суспільством. Проте, незважаючи на інноваційність і прогресивність концепції децентралізації, її розробка й запровадження виявилися проблематичними для деяких міністерств. Поряд із ґрунтовно розробленими стратегіями співпраці певних відомств було запропоновано й інші документи, які містили мінімальний перелік механізмів для реалізації принципів, наведених у резолюції. Відсутність провідної координаційної ролі уряду в забезпеченні послідовності в проведенні державної політики щодо ОГС із часом стала відчутною проблемою, що надалі зумовило відхід від децентралізації. Позитивним наслідком згаданих спроб створення національної стратегії розвитку ОГС можна вважати започаткування розробки громадянських стратегій на місцевому та муніципальному рівнях, що свідчить про визнання та підтримку громадами місцевих ОГС.

Механізм співробітництва між інституціями громадянського суспільства та державною владою в Латвії окреслено в Меморандумі про співпрацю недержавних організацій та кабінету міністрів, підписаному у 2005 році прем'єр-міністром та представниками 57 ОГС. Станом на вересень 2013 року цей документ підписали понад 350 ОГС, адже можливість приєднатися до нього залишається відкритою для всіх неурядових організацій [14]. Механізмом його реалізації й моніторингу стала Рада з реалізації, до складу якої входять представники організацій громадянського суспільства та уряду.

Іншим важливим документом, що регулює відносини між ОГС та державними структурами Латвії, є ухвалена 2006 року Декларація про розвиток громадянського суспільства в Латвії та співпрацю з неурядовими організаціями, на основі якої налагоджується співробітництво між Сеймом та ОГС [11]. А ухвалена в 2008 році Політична програма зміцнення громадянського суспільства на 2008–2012 роки, окрім ґрунтовного й докладного аналізу ситуації в «третьому секторі», встановлювала для останнього й щорічні цільові показники (включаючи відсоткові та кількісні). Головною метою «Вказівок до політики зміцнення громадянського суспільства на 2005–2014 роки» стала його розбудова, просування демократії, зміцнення та мобілізація соціального капіталу.

Одним із головних інструментів моніторингу урядової політики є Рада з реалізації Меморандуму про співпрацю між неурядовими організаціями та кабінетом міністрів. Прикладом її роботи може слугувати документ «Реалізація Меморандуму про співпрацю між неурядовими організаціями та кабінетом міністрів-2010: Інформація, надана міністрами» [14].

Співробітництво ОГС із латиським сеймом здійснюється на підставі Декларації про співпрацю з парламентом. Головною особою, котра несе відповідальність за реалізацію такої взаємодії з боку парламенту, є спікер палати, а відповідально за моніторинг діалогу з боку ОГС щорічно обирає форум «Парламент – ОГС», який також є ще одним інструментом реалізації декларації [16]. Водночас і різні парламентські комітети мають право контролювати розвиток співпраці з ОГС [13].

«Парасольковою» організацією, яка репрезентує колективні інтереси латвійських ОГС, є Громадянський альянс Латвії (CAL), котрий входить до складу механізму реалізації та моніторингу Меморандуму про співпрацю. Окрім нього, існує низка інших ОГС («Майстерня рішень», Балтійський інститут суспільних наук тощо), які здійснюють моніторинг розвитку громадянського суспільства (наприклад, з питань волонтерства, сталості й т. д.).

Естонська концепція розвитку громадянського суспільства (ЕКАК) [1] – це унікальний у межах ЦСЄ політичний документ про співпрацю між урядом та ОГС, де визначено взаємодоповнювальну роль органів державної влади та громадських організацій; принципи їхньої співпраці; механізми та пріоритети співробітництва. ЕКАК – угода публічно-правового типу, ухвалена парламентом Естонії у 2002 році, почала реалізовуватися вже наступного. Урядовим органом, відповідальним за реалізацію концепції, призначено Міністерство внутрішніх справ. Регулярно (раз на два роки) проводяться парламентські слухання з питань реалізації ЕКАК.

Виходячи з довготермінових пріоритетів, визначених у документі, 2006 року уряд Естонії ухвалив План розвитку для підтримки громадянських ініціатив (КАТА) на період 2007–2011 років, а 2011 року – новий План розвитку на новий чотирирічний період. У кожному з цих актів наголошується на важливості співпраці ОГС, бізнес-структур і місцевих органів влади задля реалізації запланованих заходів. Окрім згаданих документів, неабияким внеском у реалізацію ЕКАК стало укладання Кодексу зразків ефективної практики залучення, Кодексу зразків ефективної практики надання державних послуг та Кодексу зразків ефективної практики фінансування. Специфікою естонської моделі моніторингу ефективності державної політики є участь у цьому процесі представників ОГС, що (порівняно з більшістю молодих демократій ЦСЄ) можна вважати великим досягненням.

За результатами порівняльного аналізу, який щорічно проводить USAID (Агентство США з міжнародного розвитку), естонський сектор ОГС є найсталішим у Східній Європі. Високі показники індексу сталості естонського громадянського суспільства можна пояснити не тільки наявністю комплексної системи державного фінансування чи унікальною правовою та податковою базою (хоча Концепція ЕКАК посідає третє місце у світі після документів, прийнятих у США й Канаді). Така ситуація є результатом систематичного та тривалого фінансування (спочатку за сприяння USAID, а пізніше – Фонду Сороса); спроможності ОГС до об'єднання і створення національної мережі для представництва своїх інтересів (NENO); загальної атмосфери довіри в рамках конструктивних відносин між урядом та ОГС.

Досвід Угорщини та Польщі демонструє два різні підходи до розв'язання країнами – членами ЄС проблеми задоволення потреб у разі обмеженості урядових ресурсів. Якщо в Угорщині домінують ліберальні умови

функціонування широкого кола ОГС, то в Польщі головна увага приділяється жорстким стандартам дотримання законодавчих норм. Незважаючи на схожість соціально-економічної і політичної ситуації, а також характеру розвитку ОГС в Угорщині і Чехії, під час зміни політичних систем у країнах істотно різнилися й політичні методи, обрані урядами для застосування у сфері розвитку громадянського суспільства. Проте дві інноваційні, але відмінні стратегії (Інвестиційний фонд фондаций у Чехії та «одновідсотковий» механізм і Національний громадянський фонд в Угорщині) сприяли досягненню відчутного позитивного результату, вплинувши на сталість сектору ОГС. Зокрема, саме в Угорщині було запропоновано більшість політичних інновацій щодо внесення змін до законодавчої бази, котра регулює діяльність ОГС у Східній Європі. Парламенти Латвії та Естонії порівняно з парламентами інших країн ЦСЄ тісніше пов'язані з роботою й реалізацією стратегій розвитку громадянського суспільства, що вплинуло на ефективність взаємодії громадянського сектору з органами влади.

Як переконує досвід реалізації державної політики підтримки розвитку організацій громадянського суспільства в цих країнах, успішна співпраця та вдала реалізація політики – геть різні речі. Хоча ефективне співробітництво – необхідна передумова успішного втілення політики, воно є не єдиним вагомим чинником. Через різноманітність організацій «третього сектору» відмінними є і їхні очікування, а також практична цінність від взаємодії. Мабуть, найважливіший із засвоєних цими країнами уроків полягає в тому, що створення робочих взаємовідносин у рамках співробітництва за схемою «влада – громадянин – громадянське суспільство» потребує часу та наполегливості, вираженості та взаємної зацікавленості [18].

Джерела

1. Естонська концепція розвитку громадянського суспільства [Електронний ресурс]. – <http://www.emy.ee/alusdokumendid/concept.html>
2. Про діяльність суспільної користі і волонтерат: Закон Польщі від 29 травня 2003 р. [Електронний ресурс]. – <http://www.lawngo.net/index.php?itemid=129>
3. Резолюція про затвердження Стратегії розвитку громадянського суспільства на 2009–2013 рр., з додатком до неї [Електронний ресурс]. – <http://www.pozYTEK.gov.pl/Strategia,Wspierania,Rozwoju,Spoleczenstwa,Obywatelskiego,493.html>
4. Стратегія венгерського суспільства по вопросам развития гражданского общества от 22 октября 2002 г. // Государство и гражданское общество: практика эффективного взаимодействия. Международный опыт / Сборник статей и документов [сост. Е. Б. Тонкачёва, Г. Б. Черепок]. – Минск: ФУАИнформ, 2009. – 266 с.
5. European Governance – A White Paper / COM (2001) 428, 25 July 2001 [Електронний ресурс]. – http://aei.pitt.edu/1188/1/european_governance_wp_COM_2001_428.pdf
6. Statute. The Government Council for Non-Government, Non-Profit Organisations. 11 January 2010 [Електронний ресурс]. – http://www.vlada.cz/assets/ppov/rnno/statut_EN_1.pdf
7. Strategii Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego 2005 [Електронний ресурс]. – <http://www.pozYTEK.gov.pl/Strategia,Wspierania,Rozwoju,Spoleczenstwa,Obywatelskiego,493.html>
8. Державна політика розвитку громадянського суспільства. Моніторинг ефективності. Європейський

досвід: Аналітичний огляд. 2011 рік. – К.: ПРООН, 2012 [Електронний ресурс]. – http://www.undp.org.ua/files/ua_89339Analytical_review_UKR_final.pdf

9. Калінічева Г. Європейський цивілізаційний вимір розбудови громадянського суспільства в Україні // Віче. – 2010. – № 22. – С. 2–4.

10. Кудряченко А. І. Європейські демократичні цінності та їх вплив на розбудову громадянського суспільства в країнах Європи // Історичний досвід становлення інститутів громадянського суспільства в країнах Європи: Збірник наукових праць [за заг. ред. д. і. н., проф. А. І. Кудряченка] // Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України». – К.: Фоліант, 2012. – С. 61–76.

11. Cooperation between the Saeima and non-governmental organisations [Електронний ресурс]. – http://www.nvo.lv/files/Cooperation_Saeima_-_NGOs.pdf

12. Informace o stavu plněn priorit a opatření, uvedených ve strategické části Zhodnocení koncepce podpory rozvoje neziskového sektoru v roce 2010 s vzhledem do roku 2013 [Електронний ресурс]. – http://www.vlada.cz/assets/ppov/rnno/dokumenty/informace_o_plneni_koncepcie_2010.pdf

13. Informācija par komisiju koordinātoriem sadarbībai ar NVO. – 16. maijs 2013 [Електронний ресурс]. –

<http://www.saeima.lv/lv/sabiedribas-lidzdaliba/koordinatori>

14. Informācija par NVO un Ministru kabineta sadarbības memorandu [Електронний ресурс]. – <http://www.mk.gov.lv/lv/sabiedribas-lidzdaliba/sadarbibas-memorands/>

15. Liiv D. Guidelines for the Preparation of Compacts [Електронний ресурс]. – <http://www.icnl.org/journal/voliss/Guidelinesforcompacts8.htm>

16. Saeimas un nevalstisko organizāciju sadarbība [Електронний ресурс]. – <http://www.saeima.lv/lv/sabiedribas-lidzdaliba/saeimas-un-nvo-forums>

17. Sator B. Developing an Institutional Framework of Funding CSOs in Ukraine // Report for OSCE PCU. – 2010. – 129 p.

18. Рудич Ф. Політичний режим і народовладдя: методологічний контекст // Віче. – 2011. – № 18. – С. 21–26 [Електронний ресурс]. – <http://www.viche.info/journal/2710/>

19. Михайловська О. Проторована дорога, третій шлях чи манівці // Віче. – 2006. – № 13–14. – С. 34–38 [Електронний ресурс]. – <http://www.viche.info/journal/279/>

20. Красногорова Ю. Дилема лібералізму та комунітаризму // Віче. – 2008. – № 2. – С. 28–30.

Практика та результати зоозахисного руху в країнах ЦСЄ

Тетяна МЕТЕЛЬОВА,
кандидат філософських наук, доцент,
старший науковий співробітник
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»

Одним і чи не найважливішим із аспектів загальної гуманізації суспільства є гуманізація взаємин людини і довкілля, ставлення людини до світу не як до об'єкта споживання й задоволення потреб, а як до самоцінного партнера та забезпечення правових засад стимулювання відповідального ставлення до світу. Тому в контексті створення ціннісно-світоглядних і правових умов визнання цінності Іншого (світу як такого та будь-якого його представника), поширення принципу легітимності Іншого за межі міжлюдських стосунків особливо гостро постає проблема формування гуманного ставлення людини до інших живих істот, здатних відчувати біль і страждання.

На європейських обширах друга половина минулого століття ознаменувалася дедалі більшим визнанням потреби саме такого напрямку протистояння жорстокості та його здійсненню на державному й міждержавному рівнях. З кінця 60-х і до початку 90-х років було прийнято низку європейських конвенцій, що вносять сферу поводження з тваринами та істотно її гуманізують. Відповідальність людини за власні вчинки – ось лейтмотив конвенцій.

Наразі фундаментальне значення цієї проблеми для самої людини й суспільства, а також розуміння

щонайтіснішого взаємозв'язку суто людських проблем та ціннісного підґрунтя ставлення людини до Іншого й усього живого зокрема ще не було усвідомлене в українських наукових, політичних, правознавчих і широких суспільних колах і їй не приділяли належної уваги. Хоча порівняно з радянською минулиною зрушення в цьому напрямі, безперечно, є. Тому вкрай важливо оцінити український досвід для його порівняння з європейським і особливо з досвідом країн Центральної та Східної Європи (Албанія, Болгарія, Боснія-Герцеговина, Македонія, Польща, Румунія,